

УДК 331.5

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ
СПЕЦИФІЧНИХ ОЗНАК РЕГІОНАЛЬНОГО РИНКУ ПРАЦІ****Гнатенко І.А., Рубежанська В.О.****THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF DETERMINING
SPECIFIC FEATURES OF THE REGIONAL LABOR MARKET****Gnatenko I., Rubzhanskaya V.**

У статті розглянуто наукові підходи вчених до визначення категорії «регіональний ринок праці» та її специфічних ознак. Сформульовано власне визначення регіонального ринку праці. Проведено дослідження кон'юнктури регіонального ринку праці. Визначено основні елементи, які характеризують кон'юнктуру регіонального ринку праці. Досліджено фактори, які впливають на функціонування складових елементів кон'юнктури регіонального ринку праці.

Ключові слова: ринок праці, регіональний ринок праці, ознаки регіонального ринку праці, кон'юнктура ринку праці, попит на робочу силу, пропозиція робочої сили, ціна на робочу силу.

Постановка проблеми. Ефективна діяльність будь-якого регіону проявляється як контрольований процес з боку місцевих органів влади, для досягнення певних цілей, які у кінцевій меті спрямовані на соціально-економічний розвиток території. Кожен регіон прагне до виживання (самозбереження) та використовує для цього увесь наявний потенціал ринкової інфраструктури, елементом якої є ринок праці.

Чернявська Є.І. влучно зазначає, що в процесі дослідження регіонального ринку праці (далі – РРП), слід використовувати ознаки, які притаманні в цілому ринку праці. При цьому предметом дослідження слід обирати властивості та сутнісні характеристики РРП, місцеву динаміку розвитку та враховувати територіальний дисбаланс і протиріччя, які виникають в соціально-трудових відносинах [1, с. 1]. Саме такі ознаки є визначальними при подальшому формуванні механізму підтримки та стратегічного управління РРП на місцевому рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню категорій «регіональний ринок праці» та її специфічних ознак присвячено праці таких вчених, як: Л.С. Анікіна, О.І. Воробйової, А.М. Колота, Е.Е. Немерюка, В.П. Петюха, В. Путіла, Є.І. Чер-

нявської, О.О. Чупріни, М. Шаленко, Л.С. Шевченко та інших науковців.

Відаючи належне виконаним дослідженням вищевказаних вчених, хотілося б зазначити про відсутність єдиного підходу до визначення специфічних ознак РРП. Зазначена проблема обумовила вибір напряму дослідження та формулювання мети статті.

Метою статті є розгляд теоретико-методологічних аспектів визначення специфічних ознак регіонального ринку праці.

Виклад основного матеріалу дослідження. На нашу думку, основні ознаки, які притаманні РРП, найбільшою мірою проявляються у його функціях, особливостях інфраструктурного забезпечення, методах та стратегіях управління тощо.

При дослідженні ознак РРП, за нашим баченням, слід враховувати події, в яких опинилася сучасна Україна. На теперішній час, наша держава переживає глибоку системну кризу, яка є найбільшою з часів незалежності. Така криза проявляється в нестабільності політичної та правової ситуації, стагнації виробництва, тотальному безробітті, а зовнішня інтервенція загрожує втраті цілісності територій.

Путіла В. зауважує, що значну роль в загостренні проблем в державному житті нашої країни, відіграє деградація суспільних інститутів та значне погіршення відносин з Російською Федерацією. Відсутність геополітичної доктрини на державному рівні – тих фундаментальних принципів, які повинні лягати в основу внутрішньої, а особливо зовнішньої політики держави, ставить на порядок денний виживання не лише держави але і її регіонів [2]. Саме тому головною метою регіональної політики сьогодення є збереження існуючого потенціалу територій та швидке реагування на несприятливі зовнішні фактори. Політика адміністративної та ринкової підтримки РРП, здатна принаймні зменшити вплив негативних факторів на місцеве населення.

У наукових джерелах можна відстежити протиріччя щодо специфічних ознак РРП. Зокрема, О.І. Воробйова, справедливо відзначає, що державний, місцевий або РРП схожі між собою, проте, для останнього, можливо виділити специфічні ознаки. По-перше, це поле, де взаємодіють як місцеві, так зовнішні роботодавці та робітники, що з одного боку ускладнює систему взаємовідносин, сприяє підвищенню конкуренції, а з іншого боку – позитивно або негативно впливає на умови праці та ціну робочої сили. По-друге, це поле, де географічні та природні умови впливають найбільшим чином. По-третє, це поле, де національні, ментальні та релігійні аспекти суттєво впливають на вибір працівників і роботодавців. По-четверте, особливості видів економічної діяльності в регіонах суттєво впливають на можливість робітників реалізувати свої фізичні та розумові здібності [3, с. 16].

Л.С. Шевченко з цього приводу зазначає, що регіон є частиною території країни, що характеризується специфічною спрямованістю розвитку продуктивних сил, власною спеціалізацією виробництва, завершеним циклом відтворення, особливостями соціально-економічних процесів, своєю соціальною інфраструктурою і тому певною мірою є моделлю суспільства. Отже, з таких припущень слід розглядати специфічні ознаки РРП [4, с. 176].

За думкою Чупріни О.О., при дослідженні РРП слід враховувати і те, що переважна більшість регіонів України, з огляду на географічне розташування, мають статус прикордонних. Їх розташування на межі двох (а інколи і більше) соціально-культурних та економічних систем, створює додаткові переваги для покращення соціально-економічного становища та зменшення диспропорцій у соціально-економічному розвитку. Сучасний стан міграційних процесів в прикордонних регіонах України характеризується, з одного боку, природними міграціями населення (родинно-побутовий чинник), а з іншого – міграціями, які викликані перерозподілом ринків праці [5, с. 106]. Зокрема, якщо ми проаналізуємо географічну карту, то побачимо, що наша держава має найдовший кордон у Європі, а 19 із 25 регіонів України мають спільні кордони з сімома країнами: Польща, Словаччина, Угорщина, Румунія, Молдова, Російська Федерація і Білорусь. Саме близькість зазначених іноземних країн, подекуди задає тренд на РРП, що безперечно має вплив на соціально-економічну ситуацію регіону.

Цікавим є підхід вченої М. Шаленко, яка пропонує розглядати РРП в межах окремої території, яка діє в локальних ринках праці підприємств, що частково пересікаються. При цьому вчена вважає, що головним фактором, який формує РРП, є зв'язки з трудовикористання, за якими стоїть залучення до господарського обороту центроммістом, що концентрує робочі місця, працездатного населення з прилеглих територій. У своїх публікаціях М. Шаленко спирається на теорію: досяжності – що визначає від-

далену від центра потенційну зовнішню межу території, на яку подовжуються трудові поїздки залежно від розвитку транспортної мережі, різноманіття сфери зайнятості, якісного складу населення та його інформованості; двоїстого ринку праці – відповідно до якої всі регіональні зв'язки з трудовикористання поділяються на дві групи за рівнем трудової мобільності [6, с. 32].

До першої групи М. Шаленко відносить висококваліфікованих працівників з високим заробітком і надійними робочими місцями, а до другої – працівники нижчої кваліфікації з нижчим заробітком і обмеженими можливостями працевлаштування. При цьому, віддаленість поїздок для першої групи оцінюється приблизно в 45 хвилин (звичайно, за європейським рівнем – на власному автомобілі), або в 40 – 50 км, а для другої – в 20 – 30 хвилин, або в 15 – 25 км. Враховуючи українські реалії, у деяких публікаціях оптимальною територією поширення впливу місцевих служб зайнятості (фактично межами регіонального ринку праці) називається регіон радіусом 25 – 35 км [6, с. 33].

Таким чином, зауважимо, що на рівні регіону відбувається формування так званого локального ринку праці, який інтегрований в загальнодержавний ринок праці і має унікальні специфічні особливості, які окреслені в межах території. Інституціональна структура такого РРП позначається у: тісному соціальному партнерстві з основними суб'єктами РРП (держава, роботодавець, працівник); реалізації місцевих нормативно-правових актів, які регулюють трудові відносини; системі взаємодії внутрішніх та зовнішніх ринків праці, що визначають регіональні особливості сегментації ринку праці; державному та недержавному трудовому посередництві тощо. Врахування таких особливостей, за нашим баченням, дозволить у подальшому формувати гнучкі адаптаційні моделі розвитку РРП, з позицій просторового фактору розміщення видів економічної діяльності, ментальності та звичок, які еволюційно склалися на території.

Узагальнюючи зазначені вище думки вчених, визначимо, що РРП представляє собою локалізовану, чітко організовану відкриту систему, яка пов'язана і тісно взаємодіє з загальнодержавним ринком праці. Така система за певних територіальних умов розвитку регіонів, визначає формування попиту, пропозиції та ціноутворення робочої сили. Основою ефективного розвитку РРП є загальний вектор соціально-економічного розвитку регіону та максимальне використання наявних ресурсів. Очевидно, що чим більше керівництво регіону буде приділяти увагу заходам з подолання бідності, стимулювання робочих місць, розвитку підприємницької активності, залучення додаткових інвестицій, тим більш збалансованим буде попит та пропозиція на РРП. Бо, саме РРП є індикатором рівня соціально-економічного стану регіону, а показники кон'юнктури ринку праці (зайнятість, безробіття тощо) є осиноними макроекономічними показника-

ми, що оцінюють поточний стан та перспективу розвитку економіки.

Виходячи з запропонованого нами визначення РРП, розглянемо сукупність елементів, які, за нашим баченням характеризують його кон'юнктуру (рис.).

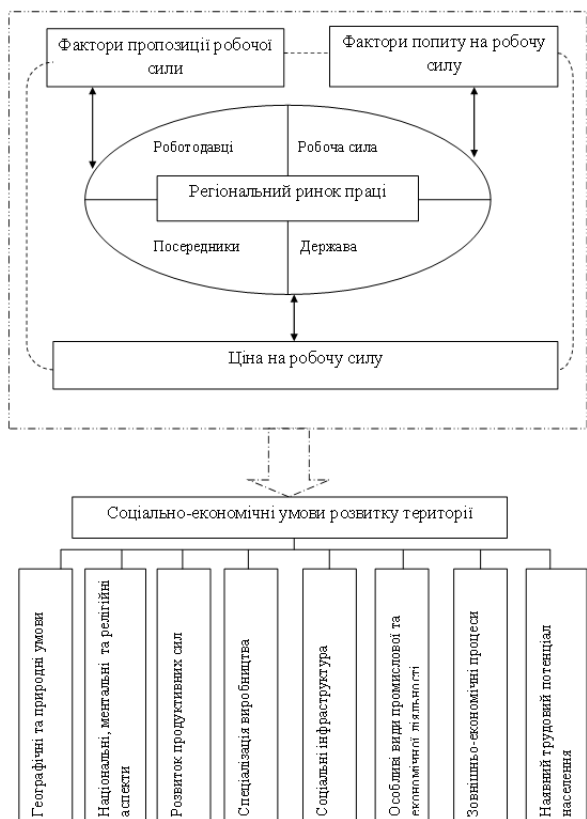

Рис. Елементи кон'юнктури РРП в соціально-економічній системі (розроблено автором)

Виходячи з інформації, зображеної на рис. 1, слід зазначити, що функціонування РРП полягає у досягненні гармонійності між попитом, пропозицією, ціною або ціноутворенням на робочу силу та соціально-економічними умовами, що притаманні певному регіону. При цьому суб'єкти на РРП в ринковій транзакції вступають добровільно, а ціна як грошова форма вартості товару, в залежності від попиту та пропозиції виконує регулюючу функцію щодо регіональної політики, підприємств, галузей тощо.

Під пропозицією на РРП ми розуміємо поточну чисельність економічно активних громадян (які або зайняті в економіці регіону або активно шукають роботу), котрі готові працювати на ринку праці. Під попитом – поточну чисельність відкритих роботодавцями вакантних робочих місць в економіці регіону. Причому таке вираження попиту та пропозиції на регіональному ринку праці, позначається в тому, що і попит і пропозиція формуються за певних соціально-економічних умов та демографічних факторів, які притаманні суто окремому регіону. Аналогічним є похідне визначення ціни або формування ціноут-

ворення на РРП. Тобто під ціною або ціноутворенням на РРП ми розуміємо грошове вираження вартості робочої сили, яка залежить від інтенсивності праці, витрат на інтелектуальний розвиток працівника тощо. Ціна або ціноутворення формується в кожному регіоні під впливом еволюційних умов становлення робочої сили, рівня соціально-економічного розвитку або демографічних умов.

Зокрема, на пропозицію, попит та ціноутворення на РРП, за нашим баченням, найбільш повною мірою впливають демографічні процеси. При вдалому розумінні місцевого стану демографічної ситуації, можливо визначити поточний стан, або здійснити прогнозування окремих складових РРП, а саме: розрахувати кількість молодих осіб, які будуть зайняті пошуком першого робочого місця; визначити чисельність осіб, які досягають пенсійного віку; проаналізувати показники смертності працездатного населення; визначити дефіцит працівників з певними професійними вміннями на РРП.

Е.Е. Немерюк, Л.С. Анікін справедливо зазначають, що РРП позначається високою локалізацією, яка обумовлена низьким рівнем розвитку ринку житла, пасивною позицією населення стосовно зміни місця проживання та відповідно робочого місця, відсутністю економічних стимулів міжрегіональної міграції, а також сукупністю національно-етнічних факторів. Розвиток РРП визначається у функціонуванні місцевих служб зайнятості, куди стікається уся інформація стосовно попиту, пропозиції та ціноутворення на РРП. Вчені влучно зауважують, що РРП дуже чутливий відносно внутрішньої, зовнішньої економічно-політичної та соціальної кон'юнктури, а усі процеси створення та функціонування певного РРП знаходяться у залежності між якісними та кількісними характеристиками внутрішнього та зовнішнього економічного простору регіону, які визначають суб'єктивно - об'єктивну характеристику РРП [7, с. 22].

Таким чином, можна зазначити, що процес формування попиту, пропозиції та ціноутворення на РРП знаходиться в тісній залежності від соціально-економічних показників розвитку територій.

Висновки. Отже, виходячи з розгляду особливостей функціонування РРП слід відзначити, що незважаючи на те, що останній хоч і має ознаки, які притаманні в цілому ринку праці, проте, функціонує за своїми специфічними закономірностями та правилами, які залежать від соціально-економічних умов розвитку територій. Зокрема, РРП позначається високим ступенем регіональної локалізації та тісно залежить від виробничої спеціалізації. В свою чергу, попит, пропозиція та ціноутворення на такому ринку визначаються: існуючими демографічними характеристиками, територіальним розташуванням та сукупністю адміністративної і ринкової підтримки місцевих органів влади. У подальшому вважаємо за необхідність конкретизувати фінансово-економічні показники, які визначають результативність та ефективність функціонування РРП.

Література

1. Чернявська Є.І. Регіональний ринок праці: сучасні тенденції / Є.І. Чернявська. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VSunU/2012_12_1/Chern.pdf
2. В. Путіла Східний Захід? Західний Схід? Україна в сучасному геопросторі . [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://komaprint.wordpress.com/>
3. Воробйова О.І. Регіональний ринок праці: сутність та умови функціонування / О.І. Воробйова // Економіка Крима, 2006. - №18. – С. 15-19.
4. Шевченко Л.С. Ринок праці в аспекті сучасної парадигми регіонального економічного розвитку / Л.С. Шевченко // Демографія та соціальна економіка. — 2004. — № 1-2. — С. 176-183.
5. Чуприна О.О. Дослідження ринку праці в прикордонних регіонах як фактора трудової міграції / О.О. Чуприна // Бізнесінформ. – 2012 - № 5 – С. 106-109.
6. Шаленко М. Концепція територіальної сегментації ринку праці України та її практичне використання / М. Шаленко // Економіка України. – 1994. – № 7. – С. 31 – 38.
7. Немерюк Е.Е. Анікін Л.С. Формирование регионального рынка труда и факторы, влияющие на его развитие / Немерюк Е.Е., Л.С. Анікін // Известия Саратовского университета. Новая серия. Серия Социология. Политология . – 2007. - № 7 (7). – С. 21-28.

References

1. Chernjavs'ka E.I. Regional'nij rinoк praci: suchasni tendencii / E.I. Chernjavs'ka. [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/VSunU/2012_12_1/Chern.pdf
2. V. Putila Shidnij Zahid? Zahidnij Shid? Ukraїna v suchasnomu geoprostori . [Elektronnij resurs]. – Rezhim dostupu: <https://komaprint.wordpress.com/>
3. Vorobjova O.I. Regional'nij rinoк praci: sutnist' ta umovi funkcionuvannja / O.I. Vorobjova // Jekonomika Kryma, 2006. - №18. – S. 15-19.
4. Shevchenko L.S. Rinoк praci v aspekti suchasnoi paradigmi regional'nogo ekonomichnogo rozvitku / L.S. Shevchenko // Demografija ta social'na ekonomika. — 2004. — № 1-2. — S. 176-183.
5. Chuprina O.O. Doslidzhennja rinoк praci v prikordonnih regionah jak faktora trudovoi migracii / O.O. Chuprina // Biznesinform. – 2012 - № 5 – S. 106-109.
6. Shalenko M. Konceptcija teritorial'noi segmentacii rinoк praci Ukraїni ta ii praktichne vikoristannja / M. Shalenko // Ekonomika Ukraїni. – 1994. – № 7. – S. 31 – 38.

7. Nemerjuk E.E. Anikin L.S. Formirovanie regional'nogo rynka truda i faktory, vlijajushhie na ego razvitie / Nemerjuk E.E., L.S. Anikin // Izvestija Saratovskogo universiteta. Novaja serija. Serija Sociologija. Politologija . – 2007. - № 7 (7). – S. 21-28.

Гнатенко І.А., Рубежанская В.О. Теоретико-методологические аспекты определения специфических признаков регионального рынка труда

В статье рассмотрены научные подходы ученых к определению категории «региональный рынок труда» и ее специфических признаков. Сформулировано собственное определение регионального рынка труда. Проведено исследование конъюнктуры регионального рынка труда. Определены основные элементы, которые характеризуют конъюнктуру регионального рынка труда. Исследованы факторы, которые влияют на функционирование составных элементов конъюнктуры регионального рынка труда.

Ключевые слова: рынок труда, региональный рынок труда, признаки регионального рынка труда, конъюнктура регионального рынка труда, спрос на рабочую силу, предложение рабочей силы, цена на рабочую силу.

Gnatenko I., Rubezhanskaya V. Theoretical and methodological aspects of determining specific features of the regional labor market

In the article the scientific approaches of scientists to definition of the category "regional labor market" and its specific features are considered. The own definition of the regional labor market is formulated. The conjuncture of the regional labor market is investigated. The main elements that characterize the situation on the regional labor market are defined. The factors that affect the operation of the constituent elements of the conjuncture of the regional labor market are researched.

Keywords: labor market, regional labor market, features of the regional labor market, conjuncture of the regional labor market, demand for the labor force, supply of the labor force.

Гнатенко І.А. – к.е.н., доц., доцент кафедри економіки і підприємництва СХУ ім. В. Даля,
Рубежанська В.О. – аспірант кафедри економіки і підприємництва СХУ ім. В. Даля.

Рецензент: д.е.н., професор **Чернявська Є.І.**

Стаття подана 9.12.2016